2019. GADA STARPTAUTISKAIS ZIŅOJUMS PAR RELIĢIJAS BRĪVĪBU PASAULĒ. LATVIJA

Kopsavilkums

Satversme nosaka, ka ikvienai personai ir tiesības uz "domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību", kā arī norāda, ka baznīca ir atdalīta no valsts. Saskaņā ar normatīvajiem aktiem astoņām "tradicionālajām" reliģiskajām grupām (septiņām kristīgajām un vienai jūdaisma) ir piešķirtas tādas tiesības un privilēģijas, kādu nav citām grupām. Turklāt pārskata gadā tika reģistrētas sešas jaunas reliģiskās grupas. Saskaņā ar 2009. gada Terezīnas deklarāciju izstrādātais likumprojekts par restitūciju ebreju kopienai saistībā ar holokaustu pēc jūnijā notikušā Saeimas balsojuma pret tā nodošanu komisijām tika atsaukts.

16. martā apmēram 250 cilvēku, tai skaitā 10-15 nacistu "Waffen-SS" veterānu, kā arī četri Saeimas deputāti, politiskās partijas "Nacionālā apvienība" (NA) biedri piedalījās ikgadējā gājienā, godinot Latvijas leģionārus, kuri Otrā pasaules kara laikā tika iesaukti nacistiskās Vācijas "Waffen-SS" rindās un cīnījās pret padomju armiju. Pēc aplēsēm pasākumā kā atbalstītāji, protestētāji, žurnālisti, novērotāji un vienkārši garāmgājēji bija pulcējušies apmēram 1100 cilvēku, kas pēc policijas ziņām ir par trešdaļu mazāks skaits nekā iepriekšējos gados. Kā savā 2019. gada pārskatā "Par brīvību pasaulē" norāda NVO "Freedom House", atbalsts pasākumam turpina sarukt. Vairākas grupas, tai skaitā Latvijas Antinacistiskā komiteja, arī šogad nosodīja gājienu.

Septembrī Eiropas Komisija (EK) laida klajā socioloģiskās aptaujas rezultātus, kuri liecina, ka 12% respondentu ir pārliecināti, ka valstī pastāv plaši izplatīta diskriminācija, kuras pamatā ir nepatika pret reliģiskajiem uzskatiem vai ticību, kurpretī 67% atzina, ka šāda diskriminācija nav plaši izplatīta. Janvārī klajā nāca īpaša Eirobarometra socioloģiskā aptauja, kurā tika vērtētas antisemītisma izplatības tendences. 14% respondentu pauda viedokli, ka valstī pastāv jūtams antisemītisms, savukārt 7% uzskatīja, ka antisemītisma līmenis iepriekšējos piecos gados ir pieaudzis.
Ebreju un musulmaņu grupas atkal ziņoja par antisemītiskiem un pret musulmaņiem vērstiem naida kurināšanas gadījumiem internetā.

ASV vēstniecība atkārtoti vērsās pie Latvijas valdības amatpersonām, tai skaitā Tieslietu ministrijas (TM), Ārlietu ministrijas un Tiesībsarga biroja pārstāvjiem, kā arī Saeimas deputātiem, atgādinot par to, cik svarīgi ir panākt reliģisko iecietību, pieņemt Terezīnas deklarācijai atbilstoši izstrādātu restitūcijas likumu, kas garantētu ebreju kopienas īpašumu atgriešanu, un izglītot sabiedrību par holokausta jautājumiem. Vēstniecības speciālisti kopā ar nevalstiskajām organizācijām (NVO) "MARTA", "Patvērums "Drošā māja"" un dažādu

reliģisko grupu pārstāvjiem, tai skaitā luterāņiem, katoļiem, Latvijas pareizticīgajiem kristiešiem, ebreju kopienu un musulmaņu kopienu pārrunāja to lomu reliģiskās iecietības un cieņas veicināšanā. Vēstniecība finansēja kultūras projektu, kuru mērķis bija stāstīt par Latvijas ebreju kopienas pārstāvja piedzīvoto holokausta laikā.

I daļa. Reliģijas demogrāfiskie aspekti

Saskaņā ar ASV valdības aplēsēm Latvijas iedzīvotāju skaits ir 1,9 miljoni (2019. gada pirmā pusgada dati). Saskaņā ar Tieslietu ministrijas (TM) publicēto Reliģisko organizāciju un to darbības pārskatu, balstoties uz 2018. gada (jaunākajiem pieejamajiem) datiem, lielākās reliģiskās grupas ir luterāņi (36%), katoļi (17%) un Latvijas pareizticīgie kristieši (9%), kuri pārsvarā pieder pie krieviski runājošās iedzīvotāju daļas. 35% iedzīvotāju nepieder nevienai reliģiskajai grupai. Latvijas Pareizticīgā baznīca ir autonoma Austrumu pareizticīgā baznīca Maskavas Patriarhāta pārraudzībā. Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem 4567 personas sevi identificē ar ebreju kopienu, savukārt Ebreju draudžu un kopienu padome uzskata, ka ebreju kopienai piederošo personu skaits ir starp 6000 un 8000. Latvijas musulmaņu kopiena ziņo, ka valstī ir apmēram 1000 musulmaņu, savukārt TM Reliģisko organizāciju darbības pārskatā ir uzskaitīti 134 musulmaņu kopienas biedri 15 draudzēs. Latvijā pastāv arī skaitliski neliela ahmadiju reliģiskā kopiena. Citu reliģisko grupu vidū, kuras veido mazāk kā 5% no iedzīvotāju kopskaita, ir baptisti, pentakosti, septītās dienas adventisti, vecticībnieki, evaņģēliskās ticības kristieši, metodisti, kalvinisti, un Pēdējo dienu svēto Jēzus Kristus baznīcas piekritēji.

II daļa. Valdības nostāja attiecībā uz reliģijas brīvību

Tiesiskā struktūra

Satversme nosaka, ka ikvienai personai ir tiesības uz „domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību", kā arī paredz, ka „baznīca ir atdalīta no valsts". Satversme pieļauj reliģiskās pārliecības un uzskatu paušanas ierobežojumus gadījumos, kad tie apdraud sabiedrības drošību, labklājību, tikumību, demokrātisko valsts iekārtu un citu pilsoņu tiesības. Normatīvie akti astoņām "tradicionālajām" reliģiskajām grupām – luterāņiem, katoļiem, Latvijas pareizticīgajiem kristiešiem, vecticībniekiem, baptistiem, metodistiem, septītās dienas adventistiem, kā arī jūdaistiem – piešķir noteiktas tiesības un privilēģijas, kādas netiek piešķirtas citām reliģiskajām grupām, tostarp tiesības pasniegt reliģijas mācību valsts skolās un tiesības reģistrēt laulību, nesaņemot Tieslietu ministrijas izdotu civillaulības apliecību. Minētās astoņas grupas ir arī vienīgās reliģiskās organizācijas, kas pārstāvētas valdības Garīgo lietu padomē, kas ir saskaņā ar likumu izveidota konsultatīva institūcija, ko vada premjerministrs un kas sasauc speciālas sanāksmes, lai apspriestu un sniegtu ieteikumus par reliģiskiem jautājumiem. Minētajiem ieteikumiem nav normatīvo aktu spēka.

Attiecības starp valsti un katru no minētajām astoņām reliģiskajām grupām nosaka speciāli likumi. Citu reliģisko grupu tiesības un darbību regulē Reliģisko organizāciju likums.

Lai gan varas iestādes nepieprasa reliģisko grupu reģistrāciju, likums piešķir reģistrētām reliģiskām organizācijām zināmas tiesības un privilēģijas, tostarp juridisko statusu, kas nepieciešams īpašumtiesību reģistrēšanai un finanšu darījumu veikšanai, tiesības pieteikties reliģisko ēku restaurācijas finansējumam, kā arī nodokļu atlaides ziedotājiem. Reģistrācija

piešķir reliģiskajām organizācijām tiesības praktizēt reliģiskas darbības slimnīcās, cietumos, un armijas daļās un noturēt lūgšanas tādās sabiedriskās vietās kā parki un laukumi, ja saņemta attiecīgās pašvaldības atļauja. Likums piešķir minētās tiesības un privilēģijas astoņām tradicionālajām reliģiskajām grupām, un tām nav nepieciešama minētā reģistrācija.

Nereģistrētām reliģiskām organizācijām nav juridiskā statusa, uz to vārda nevar tikt reģistrēti īpašumi (minētais ierobežojums neattiecas uz atsevišķiem šo organizāciju biedriem). Nereģistrētām reliģiskām organizācijām nav atļauts veikt finanšu darījumus un saņemt ar nodokļiem neapliktus ziedojumus. Tās nedrīkst praktizēt reliģiskas darbības slimnīcās, cietumos un armijas daļās, kā arī noturēt lūgšanas sabiedriskās vietās bez īpašas atļaujas. Gadījumos, kad nereģistrēta grupa veic kādu no minētajām darbībām, ar likumu var tikt noteikts sods, kura apmērs ir 40-200 euro.

Likums paredz, ka reģistrēt draudzi var tikai reliģiskās grupas, kurās ir vismaz 20 biedru vecumā no 18 gadiem. Personas, kam piešķirts īslaicīgās uzturēšanās statuss, piemēram, patvēruma meklētāji un ārvalstu vēstniecību darbinieki, reģistrācijas nolūkos var tikt skaitīti kā organizācijas biedri tikai tiem atļautajā uzturēšanās periodā. Lai reģistrētos, reliģiskajai grupai jāiesniedz dibināšanas dokumenti, kuros norādīti dibināšanas nolūki un plānotā darbība, visu biedru saraksts (biedru vārdi, uzvārdi, personas kodi un paraksti), to personu, kuras pārstāvēs reliģisko organizāciju, vārdi, organizācijas dibināšanas sapulces protokols, apliecinājums, ka biedri balsojuši par statūtiem un tos apstiprinājuši, atbildīgās revīzijas komisijas sastāvs (locekļu vārdi, uzvārdi, personas kodi un amatu nosaukumi). Revīzijas komisija atbild par organizācijas finanšu pārskatu sagatavošanu un statūtu ievērošanas kontroli. Par reliģiskajai grupai piederīgās draudzes reģistrēšanu lemj TM. Ministrijai ir tiesības atteikt reģistrāciju, ja tā uzskata, ka reģistrācija apdraudēs cilvēktiesības, valsts demokrātisko iekārtu, kā arī sabiedrības drošību, labklājību vai tikumību. Grupas, kurām atteikta reģistrācija, var apstrīdēt šo lēmumu tiesā.

Reliģisku savienību vai baznīcu var izveidot kopīgi desmit vai vairāk vienas ticības vai konfesijas draudzes, kuru biedru skaits kopā ir vismaz 200 personu un kurām ir pastāvīgas reģistrācijas statuss. Teoloģijas skolas vai klosterus var dibināt tikai tās reliģiskās grupas, kurām ir reliģiskās savienības, individuāla uzņēmuma vai fonda statuss. Likums neļauj vienlaikus reģistrēt vairāk nekā vienu reliģisko grupu attiecīgajā ticības virzienā vai konfesijā, vai vairāk nekā vienu reliģisko grupu ar tādu pašu vai līdzīgu nosaukumu. Piemēram, likums neļauj nevienai citai reliģiskajai grupai kā vienīgi Latvijas Pareizticīgajai baznīcai reģistrēt savā nosaukumā vārdu "pareizticīgs". Citas pareizticīgo grupas, piemēram, vecticībnieki, ir reģistrēti kā atsevišķas reliģiskas savienības.

Normatīvie akti nosaka, ka visām tradicionālajām un reģistrētajām reliģiskajām organizācijām ik gadu līdz 1. martam Tieslietu ministrijai ir jāiesniedz gada pārskats par to aktivitātēm un mērķiem. Tām ir jāsniedz arī cita informācija, tai skaitā ziņas par draudzes biedru skaitu, mācītāju skaitu, novadīto laulību un citu ceremoniju skaitu, reliģiskās grupas pārvaldes struktūru un finansiālo stāvokli.

Likums paredz kriminālsodu par naida runu un naida kurināšanu, pamatojoties uz reliģisko piederību, taču pieprasa tiesas noteiktus juridiskus pierādījumus par būtiska kaitējuma nodarīšanu. Sods par šādu pārkāpumu svārstās no sabiedriskajiem darbiem līdz pat 10 gadiem ieslodzījumā. Reliģiski motivēts likumpārkāpums tiesā var tikt uzskatīts arī par vainu pastiprinošu apstākli.

Valsts piešķir finansējumu noteiktajām reliģijas un ētikas nodarbībām valsts skolās no pirmās līdz trešajai klasei. Lai organizētu ticības mācības stundas jebkurā no astoņām tradicionālajām konfesijām, skolai ir jāsaņem vismaz 10 audzēkņu vecāku atļauja; ja tāda netiek saņemta, vai ja netiek dota priekšroka ticības mācības apguvei, skolēni apgūst vispārējo ētiku. Lai pārliecinātos, ka piedāvātais ticības mācības kurss nepārkāpj apziņas brīvības normas, mācību programmu pārbauda Izglītības un zinātnes ministrijas (IZM) Valsts izglītības satura centrs. Sākot no ceturtās klases, ticības mācība ir integrēta izvēles priekšmetā "Ētika un sociālās zinātnes". Ja ir pieprasījums, skolas var pasniegt reliģijas vēsturi. Valsts finansētajās mazākumtautību skolās skolēni var brīvprātīgi apmeklēt nodarbības par „konkrētajai nacionālajai minoritātei raksturīgo reliģiju". Citas netradicionālās reliģiskās grupas, kurām nav savu valsts finansētu mazākumtautību skolu, var pasniegt ticības mācību tikai privātskolās. Valsts skolās piedāvāto ticības mācības kursu saturs var variēt, sākot no konkrētās reliģijas mācības, ko pasniedz baznīcas apstiprināti un valdības sertificēti pasniedzēji (parasti tiek piedāvāts jaunāko klašu skolēniem), beidzot ar nekonfesionālu kristīgo mācību vai vispārēju pārskatu par galvenajām pasaules reliģijām, ko pasniedz diplomēti, reliģisko grupu ieteikti un Izglītības un zinātnes ministrijas apstiprināti pedagogi (parasti tiek piedāvāts vecāko klašu skolēniem).

Ar likumu ir izveidots neatkarīgs Tiesībsarga birojs, kura uzdevums ir sekot līdzi cilvēktiesību ievērošanai valstī. Viens no tiesībsarga biroja uzdevumiem ir sadarbībā ar citām valsts iestādēm risināt reliģiskās diskriminācijas gadījumus. Lai gan tiesībsarga birojam nav tiesību saukt vainīgās personas pie atbildības, tas nepieciešamības gadījumā var ieteikt šādas darbības veikt citām valsts iestādēm, kurām ir attiecīgas pilnvaras. Tiesībsargu ievēl Saeima.

Likums paredz, ka ārvalstu misionāri var saņemt uzturēšanās atļauju, tiem ir atļauts rīkot sanāksmes un sludināt tikai ar nosacījumu, ka šādu darbību veikšanai tās saņēmušas reģistrētu vietējo reliģisko organizāciju uzaicinājumu. Vīzu noteikumi pieprasa ārvalstu reliģiskajiem darbiniekiem uzrādīt uzaicinājuma vēstuli (parasti attiecīgās reliģiskās organizācijas izdotu) un vai nu ordinācijas apliecību, vai apliecinājumu par reliģisku izglītību, kas atbilst vietējam bakalaura grādam teoloģijā. Reliģiskajiem darbiniekiem no Eiropas Savienības (ES) vai Šengenas zonas valstīm nav nepieciešama vīza.

Valsts ir parakstījusi Starptautisko paktu par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām.

Valdības prakse

Tieslietu ministrija pieņēma pirmreizējās reģistrācijas pieteikumus no sešām reliģiskajām grupām – Rēzeknes Svētā Nikolaja Brīnumdarītāja pareizticīgo draudzes, biedrības "Bhakti Marga Latvija", Latvijas Pareizticīgās Autonomās Baznīcas, Rīgas Svētā Pētera un Pāvila pareizticīgo baznīcas, Daugavpils Svētā Ņevas Aleksandra pareizticīgo baznīcas, Latvijas Baptistu draudžu savienības Rīgas Starptautiskās baptistu draudzes "Grace".

Jūnijā Saeima skatīja atbilstoši 2009. gada Terezīnas deklarācijai izstrādāto likumprojektu par restitūciju ebreju kopienai saistībā ar holokaustu, kas paredzēja 10 gadu laikā ebreju kopienai no īpaši izveidota fonda kompensācijās izmaksāt aptuveni 40 miljonus euro. Likumprojekts paredzēja arī veikt pasākumus, lai sniegtu palīdzību un atlīdzību, kā arī

pieminētu nacistu vajāšanas upurus. Pēc jūnijā notikušā Saeimas balsojuma pret tā nodošanu komisijām likumprojekts tika atsaukts. Kā norādīja plašsaziņas līdzekļi un "Attīstībai/Par" Saeimas frakcijas vadītājs Daniels Pavļuts, atsaukšanas iemesli bija gan iekšējās politiskās nesaskaņas, gan sarežģītā budžeta situācija, atsavināšanas vēsturisko apstākļu neviennozīmīgais vērtējums, kā arī iepriekšējo restitūcijas mēģinājumu radītā skepse. Likumprojekta, kas paredzēja skaidrus kompensāciju izmaksas nosacījumus un valsts uzraudzību, kā arī mehānismus, kas nepieļautu līdzekļu izmaksu šauram saņēmēju lokam, un būtu vērsts uz atbalstu projektiem un pasākumiem, kuri uzsvērtu latviešu un ebreju kopīgā kultūrvēsturiskā mantojuma nozīmi, tālāko virzību ietekmēja arī neskaidrības par tā piemērošanas niansēm. Decembrī notikušās Terezīnas deklarācijas konferences dalībnieki minēja, ka 2020. gadā tiks veikti sabiedrības izglītošanas un informēšanas pasākumi, pēc kuriem ebreju kopienas pārstāvji un likumprojektu atbalstošie Saeimas deputāti plāno atkārtoti virzīt likumprojektu "Par labas gribas atlīdzinājumu Latvijas ebreju kopienai par holokausta un komunistiskā totalitārā režīma laikā nelikumīgi atsavināto nekustamo īpašumu" izskatīšanai Saeimā.

Saskaņā ar jaunāko pieejamo NVO "Nacionālā koalīcija Eirāzijas ebreju atbalstam" (NCSEJ) ziņojumu, kas tika publiskots 2018. gadā, valdība ir mainījusi nostāju attiecībā uz ebreju jautājumu atzīšanu un holokausta pieminēšanu, norādot arī, ka problēmas attiecībā uz īpašumu restitūciju un ebreju piemiņas vietu vandālismu nav pilnībā atrisinātas.

Saskaņā ar Valsts drošības dienesta gada pārskatu valsts iestādes turpināja novērot musulmaņu kopienas aktivitātes. Musulmaņu kopienas pārstāvji, ieskaitot kopienas vadītāju Zufaru Zainullinu, decembrī norādīja, ka nav izjutuši to, ka uz tiem tiktu izdarīts īpašs spiediens vai pret tiem tiktu vērsta reliģiski motivēta nepatika.

Atsaucoties uz nespēju nodrošināt Rīgas pilsētas būvvaldes ugunsdrošības normatīvu prasību izpildi centra agrākajā ēkā, 2016. gadā aizvērtais jaunais Latvijas Islāma kultūras centra (LIKC) lūgšanu centrs palika slēgts. Musulmaņu līderis Z. Zainullins norādīja, ka projekta realizāciju kavē arī LIKC iniciatīvas trūkums, nevis valdības spiediens. Augstskolās studējošajiem musulmaņu studentiem ir iespēja turpināt izmantot augstskolu korpusos iekārtotās reliģiskās telpas – lūgšanu telpas, bet Rīgas Stradiņa universitātē šādas iespējas nodrošina Musulmaņu studentu apvienība "Ibn Sina".

Bijušais prezidents Raimonds Vējonis, kā arī citas valsts augstākās amatpersonas, to starpā Saeimas priekšsēdētāja Ināra Mūrniece, ministru prezidents Krišjānis Kariņš un ārlietu ministrs Edgars Rinkēvičs apmeklēja holokausta piemiņas pasākumus vai uzstājās tajos ar runām, tai skaitā Starptautiskajā holokausta upuru piemiņas dienā, Latvijas holokausta piemiņas dienā un Rumbulas meža slaktiņu piemiņas pasākumā. Jūlijā, pieminot 1941. gada Lielās Horālās sinagogas dedzināšanu, kuras laikā iekšā dzīvi sadega tās apmeklētāji, I. Mūrniece norādīja: "Holokausta upuri ir jāsaglabā mūžīgā piemiņā, mācot par notikušo arī jaunajai paaudzei". "Latvija kā demokrātiska, tiesiska, sociāli atbildīga un nacionāla valsts balstās uz cilvēka cieņu un brīvību, atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības un ciena mazākumtautības," piebilda Saeimas priekšsēdētāja. Šajā pasākumā ar runu uzstājās arī valsts prezidents R. Vējonis, kurš norādīja, ka "ir daudz paveikts, lai dziedētu kara laika brūces, tomēr ir palikušas arī tādas (holokaustu pārdzīvojušo atmiņas), kuru dzīšanai vajadzēs laiku un savstarpēju sapratni".

Septembrī notiekošajā pasākumā, kas veltīts kaujām pret padomju armiju Otrā pasaules kara laikā, aizsardzības ministrs Artis Pabriks savā runā slavēja latviešu karavīrus, kuri tobrīd karoja nacistiskās Vācijas armijas pavēlniecības pakļautībā. Pret šādu traktējumu vēlāk iebilda Sīmona Vīzentāla centrs, tādēļ aizsardzības ministrs nomainīja izplatītās preses relīzes virsrakstu, taču saturā nekādas izmaiņas neveica. Piedaloties novembrī Rumbulas mežā notiekošajā holokausta atceres pasākumā, Artis Pabriks nosodīja to Latvijas pilsoņu rīcību, kuri piedalījās Nacistiskās Vācijas pastrādātajos noziegumos pret ebreju tautu. Viņš atvainojās ebrejiem, ka Latvijas valsts viņus toreiz nespēja aizsargāt, jo pati bija okupēta un pēcāk likvidēta.

Jūnijā valdība piešķīra bēgļa statusu sievietei, kura apgalvoja, ka ir bijusi spiesta pamest Krieviju pret viņu un viņas ģimeni vērstās vajāšanas dēļ, kuras pamatā bija piederība Jehovas liecinieku draudzei.

Latvijas valdība ir Starptautiskās Holokausta piemiņas alianses biedrs.

III daļa. Sabiedrības attieksme pret reliģijas brīvības ievērošanu

16. martā Rīgā notika ikgadējais gājiens, kurā tika pieminēti latviešu leģionāri, kas Otrā pasaules kara laikā nacistiskās Vācijas "Waffen SS" grenadieru rindās cīnījās pret padomju Sarkano armiju. Līdzīgi kā iepriekšējos gados pasākumos piedalījās apmēram 250 cilvēku, bet pēc policijas aplēsēm pasākumā kā atbalstītāji, protestētāji, žurnālisti, novērotāji un vienkārši garāmgājēji bija pulcējušies apmēram 1100 cilvēku, kas ir par trešdaļu mazāk nekā iepriekšējos gados. To skaitā bija 10-15 SS veterāni un četri Nacionālās Apvienības Saeimas deputāti. Atspoguļojot pasākumu, ārvalstu plašsaziņas līdzekļi norādīja uz plašu policijas klātbūtni un samērā nelielu protestētāju skaitu.
Dalībnieku skaits bija līdzīgs iepriekšējo gadu dalībnieku skaitam. Pasākuma organizētāji - "Daugavas vanagi" – uzskata šo datumu par "dienu, kad pieminam latviešu karavīrus, kuri bija ierauti otrā pasaules kara cīņās lielvaru starpā un cīnījās par savu Latviju". Tā nav uzskatāma par nacisma slavināšanu. Tajā pašā diena Ārlietu ministrija izplatīja paziņojumu, kurā teikts, ka "16. marts nav oficiāla valsts piemiņas diena", bet gan atsevišķu personu organizēts pasākums – "tajā privāti tiek pieminēti karā kritušie". Paziņojumā ir arī norādīts, ka "valsts augstākās amatpersonas un valdības locekļi nepiedalās" šajos atceres pasākumos. Ministru prezidents Krišjānis Kariņš atklāti aicināja Ministru kabineta locekļus nepiedalīties piemiņas pasākumos. Tāpat kā iepriekšējos gados, arī šogad gājienu asi nosodīja vairākas grupas, tai skaitā Latvijas Antinacistiskā komiteja. Politiskās partijas "Latvijas Krievu savienība" līdzpriekšsēdētājs Miroslavs Mitrofanovs norādīja, ka gājiens "pulcē tos, kas vēlas slavināt neofašistisko ideoloģiju".

30. novembrī aptuveni 500 cilvēku iededza tūkstošiem svecīšu pie Brīvības pieminekļa Rīgā, pieminot aptuveni 30 000 ebreju, kurus 1941. gadā Rumbulas mežā nogalināja nacisti. Rumbulas mežā notika arī atsevišķs Piemiņas brīdis, kuru apmeklēja plašs dalībnieku loks, tajā skaitā NA biedri.

Novembrī un decembrī plašsaziņas līdzekļos izplatījās informācija, ka NA ģenerālsekretārs Raivis Zeltīts ir vairākkārt atbalstījis dažādas ekstrēmistiskas organizācijas. Sākotnēji tika ziņots par izteikumiem portālā, kas popularizē baltās rases pārākumu, kā arī kontaktiem ar tā lietotājiem un 2015. gada tikšanos ar Lielbritānijas neonacistu kustības "National Action"

dibinātāju. Vēlāk parādījās informācija par to, ka Zeltīts aktīvi kontaktējies un atbalstījis ukraiņu ultranacionālistisko organizāciju "Azovas kustība". R. Zeltīts atzina, ka viņa viedokļi varētu tikt uzskatīti par ultranacionālistiskiem, taču kategoriski noraidīja apgalvojumus, ka tie būtu uzskatāmi par rasistiskiem vai antisemītiskiem. NA pārstāvji paziņoja, ka R. Zeltīta darbība nav saistāma ar partijas nostāju. Vēlāk gan sociālajos tīklos parādījās vairāku augstu stāvošu NA biedru ieraksti, kuros tika pausts atbalsts sadarbībai ar "Azovas kustību".

Maijā Eiropas Komisija (EK) visās ES valstīs veica socioloģisko aptauju, kuras mērķis bija noskaidrot iedzīvotāju domas par diskrimināciju. Tā rezultāti tika izziņoti septembrī. Aptauja liecina, ka 12% respondentu uzskatīja, ka Latvijā ir vērojama plaši izplatīta diskrimināciju uz reliģiskās piederības vai ticības pamata, bet 67% uzskatīja, ka šādu gadījumu nav daudz. 70% apgalvoja, ka tiem nebūtu iebildumu, ja valsts augstākajos politiskajos amatos tiktu ievēlētas personas, kuru reliģiskā pārliecība atšķirtos no reliģiskajiem uzskatiem, ko atbalsta lielākā daļa iedzīvotāju. Turklāt 85% norādīja, ka tiem nebūtu iebildumu pret kolēģiem kristiešiem, 79% nebūtu iebildumu pret kolēģiem ateistiem, 78% - pret kolēģiem ebrejiem, 70% - pret kolēģiem budistiem, bet 63% varētu labi sastrādāties ar kolēģiem musulmaņiem. Uz jautājumu "kā jūs attiektos pret to, ka jūsu bērns ir "uzsācis attiecības" ar citas reliģijas pārstāvi?", 85% respondentu atbildēja, ka tiem nebūtu iebildumu, ja tas būtu kristietis, 73% - ateists, 66% - ebrejs, 53% - budists, bet 42% apgalvoja, ka neiebilstu pret bērna attiecībām ar musulmani.

Janvārī EK nāca klajā ar īpašas Eirobarometra aptaujas rezultātiem. Pētījumā, kura pamatā bija 2018. gada decembrī visās ES dalībvalstīs veiktas intervijas, tika skaidrots, kā tiek uztverta antisemītisma problēma. Rezultāti parāda, ka 14% respondentu uzskatīja, ka Latvijā pastāv antisemītisms, bet 7% pieļauj, ka pēdējos piecos gados tas varētu būt audzis. Tie, kas uzskatīja, ka Latvijā pastāv antisemītisms, ir tālāk iedalāmi 9 grupās: 18%, kas uzskata, ka tas izpaužas kā holokausta noliegšana, 19% to, kas uzskata, ka antisemītisms izpaužas internetā, 13% - antisemītiski sienu uzraksti (grafiti) vai vandālisms, 11% - atklāts naidīgums vai draudi ebrejiem sabiedriskās vietās, 20% - ebreju kapu apgānīšana, 10% - fiziski uzbrukumi ebrejiem, 11% - antisemītiska attieksme skolās un augstskolā, 11% - antisemītiska attieksme politikā, bet 10% apgalvoja, ka antisemītisms ir novērojams plašsaziņas līdzekļos.

Nevienā no socioloģiskajiem pētījumiem netiek piedāvāts atbilžu dalījums pēc reliģiskajiem principiem, tādēļ nav iespējams spriest par to vai ebreji un musulmaņi šos jautājumus vērtēja atšķirīgi no iedzīvotāju vairākuma, kas pieturas pie kristīgās ticības.

Rīgas ebreju kopienas vadītāja Gita Umanovska teica, ka tiešsaistes avotos tika konstatēti vairāki antisemītisma naida runas gadījumi – lielākoties kā ieraksti sociālajos medijos un ziņu komentāros, taču ne par vienu no tiem netika ziņots policijā. Piemēram, kāds interneta komentētājs rakstīja: "Vajag mūsu valsts pārvaldi „attīrīt" no ebrejiem". Citā komentārā teikts: "It kā tauta mums ir visnabadzīgākā, ka mums vajag žīdus" (par jaunievēlēto ebreju izcelsmes Valsts prezidentu Egilu Levitu). Vēl citā: "Žīds ir viens no lielākajiem ļaunumiem visās pārvaldes vietās".

Līdzīgi kā iepriekšējos gados, musulmaņu kopienas vadītājs Zainullins norādīja, ka kopumā musulmaņi nejūtas apspiesti vai diskriminēti, taču atsevišķi pret musulmaņiem vērsti naida runas gadījumi, kas lielākoties izpaudās kā personiski ieraksti un ziņu komentāri, bija vērojami sociālajos tīklos un internetā. Piemēram, kādā mājaslapā bija lasāms komentārs: "Mums jādabū viņi prom no mūsu politikas un noteikti jātur prom no mūsu valsts, cik vien tas iespējams. Mums PILNĪBĀ jāslēdz visas mošejas. Tajās dzīvo pats nelabais."

IV daļa ASV valdības politika un līdzdalība

Vēstniece un citi vēstniecības darbinieki ar valdības amatpersonām, tai skaitā no Ārlietu ministrijas, Tieslietu ministrijas, Tiesībsarga biroja, kā arī ar Saeimas deputātiem regulāri diskutēja par nepieciešamību atdot ebreju kopienai tai atsavinātos īpašumus, par reliģiskās iecietības un holokausta izglītības nozīmīgumu. Vēstniecības amatpersonas tikās arī ar ārlietu ministru E. Rinkēviču un citiem Ārlietu ministrijas pārstāvjiem, kā arī visu Saeimā pārstāvēto politisko partiju pārstāvjiem, lai aicinātu nekavēties ar restitūcijas likuma pieņemšanu, kas būtu svarīgs solis Latvijai Terezīnas deklarācijā noteikto saistību izpildes virzienā.

ASV vēstniecības darbinieki tikās ar luterāņu, katoļu, Latvijas Pareizticīgo baznīcas, ebreju un musulmaņu kopienu vadītājiem, lai apspriestu šo organizāciju bažas par reliģisko iecietību un pieņemšanu valstī. Darbinieki tikās arī ar NVO "MARTA", kas strādā ar imigrantu sievietēm, tai skaitā tām, kuras varētu būt pakļautas riskam kļūt par upuriem reliģisko uzskatu dēļ.

Vēstniecības darbinieki tikās arī ar NVO "Patvērums "Drošā māja"" pārstāvjiem, kas palīdz imigrantiem un bēgļiem, no kuriem daudzi pārstāv to etniskajai grupai raksturīgu reliģiju, pielāgoties jaunai dzīvei un apgūt izglītību.

Vēstniecība finansiāli atbalstīja Žaņa Lipkes Memoriālā muzeja projektu, kura ietvaros tiek veidota Latvijā dzimuša ebreju izcelsmes Amerikāņu mākslinieka izstāde. Tās galvenā tēma ir mākslinieka pieredze holokausta laikā Latvijā un tālākā dzīve Ņujorkas latviešu rajonā.